

MELETEMATA NONNULLA

DE

MORALI

LITTERARUM SACRARUM

INTERPRETATIONE

CONS. MAX. VEN. FACULT. THEOL. REG. ACAD. AB.

PRÆSIDE

Mag. GUSTAVO GADOLIN

S. Theol. Prof. Reg. & Ord. nec non Acad.

Aboëns. b. a. Rector

PRO CANDIDATURA THEOLOGICA

Publico examini modeste offert

GUSTAVUS NICOLAUS MOLIN

Phil. Mag. Tavaft.

In Auditorio Majori die XXI. Junii MDCCCV

h. a. m. f.

P. I.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

IN SACRAM REGIAM MAJESTATEM

SPECTATÆ FIDEI VIRO

AMPLISSIMO atque EXPERIENTISSIMO

DOM. PHIL. & MED. DOCT.

CAROL. NICOL. HELLENTO

AD REG. ACAD. ABOËNS. OECON. PROFESSORI REG. & ORD.,
HORT. ACAD. PRÆFECTO, NEC NON REG. ACAD. SCIENT.,
SOCIET. PATR., IMP. ACAD. NAT. CURIOS. & REG.
SOC. OECON. FENN. MEMBRO.

AVUNCULO INDULGENTISSIMO

*Accepta beneficia vere paterna, gratissima memoria
continue prosecuturus, pagellas hasce*

D. D. D.

AVUNCULI INDULGENTISSIMI

editor humillimus
GUST. NICOL. MOLIN

PROOEMIUM.

Quamvis nullo tempore defuerint, qui, vel acuminis vanæ gloriæ captandæ causa, vel potius limpidissimæ veritatis infelici ignorantia obruti, fidem Scripturæ Sacræ in dubium vertere conati sint; attamen, quod virorum quorundam de veritate sacra maxime meritorum studio indefessoque labori debemus, res jam dudum eo perducta est, ut inter Theologos plerosque Scripturam esse fontem, unde dogmata Religionis Christianæ genuina et integra hauriri possint, conveniat. Quum vero monumenta illa, quæ principia Religionis nostræ continent, remotissimæ a nobis ætatis sint, quibus igitur rite explicandis summa ingenii acies, cum antiquissimarum litterarum peritia conjuncta, impendatur necesse est; de modo sensum eorum eruendi, in judiciorum divortia, a se invicem longe dislita, abierunt rerum sacrarum periti. Hæc est causa, cur codicem sacrum jam ad litteram interpretari jusserint, jam, misso sensu verbali, Rationi omnem concesserint judicandi potestatem, quid in illo obveniat rejiciendum, quid pro vero assumendum. Quod quidem posterius, novissimis temporibus Celebris Criticæ Philosophiæ Auctori maxime placuit, qui nempe dogmata revelata eum in modum exponenda esse statuit, ut, nulla habita ratione verborum, quibus usi sint Sacri Scriptores, neque ipsius eorum contextus, eadem

A

mora-

moraliter tantum explicentur, five ad regulas sola Ratione formatas, et ad præcepta morum generalia accommodentur. Hic libros sacros tractandi modus, a grammatica s. litterali interpretatione, quæ, ob præstantiam suam jam maxime in usum venerat, valde distat, diversam scil. ab illa viam incedens, diversisque innixus principiis, et diversam metam attingere studens. Interpretationem enim moralem, in rebus tantum illustrandis occupatam esse, et absconditas Scripturæ Sacræ latebras pervagari patet, quo melius, quæ in illis reposita esse, et in usum commode verti posse videantur, in lucem proferre queat; e contrario litterali illa externam Scripturæ Sacræ faciem respiciente, verba nempe explicante, contextum illustrante, loca parallelâ consulente ac inter se comparante, et reliqua ad scriptores rite intelligendos pertinentia, sedulo observante. Diversis deîm adminiculis utraque harum utitur; nimirum litteralis ad regulas grammaticas et hermeneuticas semper spectat, quibus tota superstruitur; moralis vero conjecturas quasdam sibi fingit, quibuscum sententiam Auctoris conciliare studet. Hinc oppido liquet, hanc, interpretationis nomen stricte non mereri, quia veri litteræ sensus negligens, eum ita torquet, ut, quicquid velit, inde vi elicere possit (a).

Majoris vero momenti hæc est res, quam ut oculos ab ea avertere, Litterarum Sacrarum studia aditum deceat; specimen itaque Theologicum edituri, animadversiones quasdam de morali Librorum Sacrorum interpretatione proponemus, quibus historiunculam interpretationis Allegoricæ, utpote inter quam, et moralem illam, ea intercedit similitudo, ut utraque æque a litterali remota, opiniones quasdam five sententias præ-

(a.) Nach dem ganzen Zusammenhang der Kantischen Ideen, wie er sich in jener Schrift darlegt, geht seine Meinung bloß dahin, daß man zuweilen zu einer allegorischen oder mythischen Deutung seine Zuflucht nehmen müsse — nicht um den wahren — sondern um den praktisch-nützlichen Sinn einer Schriftstelle zu finden; PLANCK *Einleit. in die Theol. Wissenschaften*, Lips. 1795, Part. II, pag. 144.

præconceptas confirmare studeat, præmittere in animo est. In quo, gravi sane, negotio gerendo, si votis tuis B. L. vel quodammodo satisfacere valuerimus, felices nos reputabimus; tuam hinc juvenilium nostrorum conatum benignam censuram omni, quo par est, verborum honore nobis expetentes.

§. I.

Interpretationem allegoricam e Scholis Judæorum ortam suum ducere, testantur omnes, quicunque vel aliquot verbis historiam artis hermeneuticæ descriperint (a). In Synagogis nempe in libros sacros commentari primum est coeptum, i. e. a proprio sensu l. litterali hic illic discesum, in cujus locum alius e liberaliore quodam, seu potius leventioribus grammaticis præceptis non adstricto, Scripturam tractandi modo pendens, substituebatur, aut, quod et sæpe obtinuit, ei adjungebatur (b). In Schola inprimis seu Synagoga Alexandrina floruit quam maxime allegoriarum studium, cui scil. et ex Philonis, Judaicarum antiquitatum Interpretis celeberrimi, exem-

A 2

plo

(a) JO. AUG. ERNESTI in *Institutione Interpretis N. T.*, Abœ 1792. p. 180. antiquissimum, inquit, genus est allegoricum, ortum haud dubie e. Synagoga, quæ ab ea re שׁוּמָר — חֲכָמִים magistris Judæorum dicitur. Cfr. ZIEGLER *Kritik über den Artikel von der Schöpfung nach unsrer gewöhnliche Dogmatik*, in HENKES *Magazin für Religions-Philosophi, Exegese u. Kirchen Geschichte*, Vol. II. Part. I. p. 70. sqq; EICHHORU *Briefe die Biblische Exegese betreffend*, in EYSEN. *allgemeine Bibliothek d. Bibl. Literatur*, T. V. epist. 3. p. 233. sqq. POELITZ *Beitrag zur Kritik der Religions-Philosophi u. Exegese unsers Zeitalters*, Lips. 1795.

(b) ERNESTI l. c. D. JO. GEORG ROSENMULLER *De fatis interpretationis sacrarum litterarum in Ecclesia Christiana*, Part. VI. pag. 8. Quum, ait, Philosophi Græci in scriptoribus suæ gentis celebrioribus interpretandis allegoricam rationem sequerentur, eandemque etiam ad ipsas historicas narrationes accommodarent, profecto non est mirum, si Judæi, imitati Philosophos, simili ratione libros suos sacros interpretati sunt.

plō magna celsit auctoritas. Male tamen Philoni et initium hujus studii, et varii ac turpiores ejus abusus, quibus serior ætas abundavit, adscribitur; nam viguit illud jam ante Ejus tempora apud Judæos, aliasque gentes veteres (c), et merito Ei, non uno nomine plurimis suis popularibus anteposendo, laudi tribuitur, quod maxima adhibita cautione allegoriis in interpretanda Scriptura Sacra usus sit (d). Scholæ dein Alexandrinæ, antiqui Ecclesiæ Christianæ Doctores hanc eandem libros sacros tractandi rationem debent, ab iis videl. receptam, utpote quæ cum Judæorum, ad fidem Christianam nuper converforum, sensibus et usitato ad imitationem Philonis Scripturam interpretandi more optime conveniret (e). Accessit etiam auctoritas Salvatoris Sanctissimi, et Apostolorum, imprimis Pauli, huic interpretandi generi aliquando faventium (f). Quod, quem in finem et qua re coacti hi fecerint (g), non per-

(c) De origine allegoricæ interpretationis, e Judæis PHILONE superioribus repetenda, judicio et acumine suo solito disputat ROSEN-MULLER l. c. Part. VI. p. 4. sqq. qui, *Hoc, ait non ita intelligi velim, ac si putem, cum allegoristarum fuisse vel solum, vel primum, vel ut PHOTIUS (cod. CV) tradit esse, cum, a quo omnis allegoricus Sacræ Scripturæ sermo in Ecclesiam pervenerit. Fuit quidem is, quem Patres Græci præ cæteris imitati sunt; (in quo potissimum peccasse videntur); sed non fuit primus hujus rationis auctor.*

(d) Melius tractat hoc genus Philo, quippe litteris subacti vir ingenii, sed tamen nimis philosophatur. ERNESTI l. c. p. 181.

(e) Cfr. præter ERNESTIUM l. c. etiam Jo. SAL. SEMLER, *Proleg. ad Appar. ad liberalem N. T. interpretationem*, p. 9.

(f) Jesum et Apostolos vulgari Judæorum interpretandi rationi indulsisse, præter alios demonstrant; KOPPE *Excurs. I. ad epist. ad Romanos et annotat. ad Gal. IV*, p. 21. sqq.; EICHORN l. c. T. II. p. 497. sqq.

(g) Apostolum Paulum hac interpretandi ratione cum tantum in finem usum fuisse, ne plane a Judæo-Christianis abhorreret, ipsa Pauli verba: *καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαῖοις κερδῶμαι.* Ep. ad Cor. IX, v. 20. satis probant.

perspicientes, eo potius eandem sacros libros exponendi viam sunt secuti, quo felicius, a se eam incedentibus, refelli Religionis Christianæ adversarii postea ipsis sunt visi (h). Paullatim igitur, ut solet, eum in modum corrupta fuit tota ars hermeneutica, ut ipsis verbis misere scil. contortis sensus ejusmodi inculcaretur, qui et genio linguae, et veris interpretandi regulis plane repugnaret. Cujus criminis rei sunt, ut e temporibus Christo proximis exempli causa aliquot afferamus: BARNABAS, JUSTINUS MARTYR, ATHENAGORAS, THEOPHILUS ANTIOCHENUS, TATIANUS, CLEMENS ALEXANDRINUS, TERTULLIANUS, IRENEUS et CYPRIANUS (i). Initio vero seculi tertii ORIGENES, bene Græce doctus, et imprimis litterarum sacrarum scientia præclarus, in Scholam Alexandrinam artem hermeneuticam, a ia, ac quam ante habuerat, forma indutam, in-
vexit. Qui licet novi cujusdam systematis auctor, et a studio allegoriarum omnino alienus dici nequeat, (haud parum enim et ille ævi sui mori et sensus obtemperavit), eatenus tamen a suorum consuetudine discescit, quatenus allegorica interpretationi aliam adjunxit, grammaticam scil. (k),, cujus ope

(h) Man konnte ja durch ihre Hülfe den Juden hundert Weissagungen von Christo im Alten Testament zeigen, deren wörtliche Erfüllung sich ohne Mühe beweisen, hundert Vorbilder hinein erkldren, zu denen sich das Gegenbild ohne Schwürigkeit in seiner Geschichte finden liefs; PLANCK l, c. p. 129.

(i) Quantum a præceptis sanioribus, distaret Patrum haud exigua pars, ex eo quidem colligi potest quod, præeunte TERTULLIANO, statuere non dubitarent. Quo quid absurdius sit, quo magis sanæ Rationi repugnet eo magis esse credendum et Deo dignum. Eminent tamen inter Eos etiam plurimi, de quibus mitius ferendum est judicium. Cujus rei exemplo sit: Auctor incertus Recognitionum CLEMENTIS, qui v. c. præcepit: non licere cuicumque sensus suos et præconcepas opiniones inferre in sacras litteras, sed esse potius boni Interpretis officium præcipuum, indagare sensum verborum, et inde eruire veritatem in verbis latentem; vid. ROSENMULLER l. c.

(k) Quantum ORIGENI debeat interpretatio grammatica, exponit

ope propius ad sensum litteræ, omnis veræ interpretationis fontem, accessit. Ad hujus, de re hermeneutica meritissimi viri exemplum, complures Seculorum IV et V Interpretes, litteris humanioribus Græcorum et Latinorum exculti, Allegoricum genus repudiare coeperunt; e Doctoribus v. c. Ecclesiæ Græcæ: EUSEBIUS, CHRYSOSTOMUS, THEODORUS MOPSUEST, ISIDORUS et THEODORETUS; et Latinæ: HIERONYMUS, AUGUSTINUS, PELAGIUS, CASSIANUS, plur. Quibus licet nonnulli, neque omni injuria, vitio tribuant, quod hic illic allegorico interpretandi modo indullerint (l), et sensum Prophetarum historicum in accommodationes converterint; eos tamen univ. se de interpretationis Scripturæ grammatico genere optime meritos esse, fateamur necesse est. In qua re vel feliciores fecissent progressus, nisi plurimi eorum dolenda incitia linguarum Orientalium laborassent, et nisi perpetuæ de rebus sacris conflictationes, exque vehementissimæ, ansam illis præbuisent, Scripturam Sacram ita interpretandi, ut id sententiæ cujusque suæ confirmandæ maxime prodesset (m).

Hæc imprimis de AUGUSTINO valent, quem Scriptores Ecclesiastici usque ad tempora Reformationis, optimum e Patribus interpretem censuerunt, viamque quam is præiverat, libenter secuti sunt. Nec statim post Reformationem AUGUSTINUS omnem

ROSENMÜLLER l. c. Part. XVII. p. 5 sqq.; cum quo tamen, ab eo nonnihil dissentientem confer Cel. ERNESTI l. c. p. 182.

(l) Wohl stößt man auch noch bey ihnen häufigen genug auf allegorische und mystische Deutungen; aber unverkennbar ist dabey, dass ein Gefühl bey ihnen vorschlug, das sie immer wieder zu einer vernünftign Erklärungs-methode zurück führte; PLANCK l. c. p. 131. Cfr. ERNESTI l. l. p. 182.

(m) Unter diesen Händeln wurde es, leyder allzubald Sitte, dass man sich erlaubte, nach der Konvenienz seiner Polemik zu exegisiren, dieß heißt, die Bibel so zu erklären, wie es dem Interesse der verschiedenen Meynungen, die man vertheidigte, am zuträglichsten war; sunt verba PLANCKII l. supra cit. pag. 131. 132.

omnem auctoritatem amisit; ipse enim LUTHERUS in litteris Orientalibus intime quidem non versatus, ejus de rebus sacris dijudicandi modum sedulo servavit. Dein vero ratio libros sacros tractandi haud parum commutata fuit, in dogmaticam scilicet abiens, cujus sub jugo detinebatur, donec ad medium Seculi XVII Coecejus iterum ubique in scriptoribus Divinis allegorias, typosque sese deprehendisse defenderet. Huic quidem postea multos assecutus nactus, novitatis causa primo magnus Eruditorum coetus se opposuit; cui disensionis causae alia haud multo post adjecta est: etenim cum HUGO GROTIUS et SALOMO GLASSIUS, viri magno ingenii acumine et animi strenuitate singulari praediti, sacrorum librorum interpretationem non modo e vanae allegoriarum captationis, sed etiam dogmatices dominio liberare, et ipsi praecepta grammatica saniora ac ad originariam textus lingvarum genium composita sequi coepissent, disceptationes inde Theologos inter ortae acerrimae, progressus lucis paullatim oriundae mirum in modum coercentes, nec nisi difficillime laudanda recentiorum opera tandem sedatae. Hujus igitur utriusque et eruditioni et veritatis studio integerrimo sane debetur, omnis, quam seculum proxime praeterlaptum sibi vindicare potuit, sanae interpretationis laus, grammaticis rationibus, et pleniore vetustatis morum, rituum, nec non loquendi usus, cognitione fundatae. Quum vero non multa abhinc lustra inclytus Philosophiae criticae auctor, plane ex inopinato in campum etiam philologicum suos protendens cursus, moralem, quam dixit, interpretationem suam sequendam commendaret; hinc cum eo et ejus discipulis vehementiores pugnae initae, et quidem diu ita aequo Marte certatum, ut omnino dubia videretur victoria.

§. 2.

Uti mox monitum, non defuere, qui methodum illam moralem, omnium in se oculos, quum primum in lucem pro-

prodiislet, convertentem, alii promovere (a), alii reprimere
(b) Auduerint. Nonnulli quidem hunc modum litteras sacras
tta.

(a) Hos inter nobis adire licuit: *Neues Theologisches Journal*, Herausgegeben von H. E. A. HENLEIN und C. F. AMMON, Vol. I. pag. 442. sqq. nota c. Vol. II. pag. 437. sqq. 477. sqq. Vol. III. pag. 252. sqq. 491. sqq.; TIEFTRUNCK *Ueber die Auslegungs-arten der in der Heil. Schrift geoffenbahrten Religions-Lehren* (commentationem scil. Ildæ Parti der Censur des Christl. Protestantischen Lehrbegriffs præfixam, Berol. 1749); Auctorem anonymum *Comment. German. inscriptæ: Ueber den praktischen Sinn religiöser Urkunden, von einem Unparteyischen*, in *Diarii nuper laudati* Vol. III. pag. 461. sqq.; Alium anonymum *ibid.* Vol. IV. pag. 208. sqq.; C. W. PENZENKÜFFER, *ibid.* Vol. III. pag. 379. sqq. POELITZ *Kritik der Religions Philosophie und Exegese unsers Zeitalters*, pag. 392. sqq.

(b) Ex his afferre juvat: EICHORN *Briefe die biblische Exegese betreffend*, in *Ejusd. Allgem. Bibliothek der Bibl. Litteratur*, T. V. pag. 293. sqq.; *Ueber die Kantische Hermeneutik*, *ibid.* T. VI. pag. 55. sqq.; G. CHR. SPORR *Annotationes quasdam Theologicas ad Philosophicam Kantii de Religione doctrinam*, Tub. 1793; J. G. ROSENMÜLLER *Commentt. de fatis interpretationis Sacrar. Litterar. in Ecclesia Christiana*, Part. VII. & VIII. continentes *excursum de nova Kantii S. S. interpretandi ratione*, Lips. 1793 1794; EJUSDEM. *Einige Bemerkungen das Studium der Theologie betreffend*, 2te vermehrte Ausgabe, nebst einer Abhandlung über einige Aeusserungen des Hrn Prof. Kant, die Auslegung der Bibel betreffend. Erlang 1794; ECKERMANN *Theologische Beyträge*, Vol. III. Part. 3, Vol. IV. Partt. 1, 2, 3, imprimis vero Vol. IV. Part. I, pag. 172. sqq. *Ein paar Worte über die Kantischen Schriftauslegung*, in *HENCKII Magazin* Vol. II. pag. 623, Vol. V. pag. 262. sqq.; (KRUG) *Briefe über die Perfectibilität der geoffenbahrten Religion*, Epist. XII, pag. 246. sqq.; *Einige Bemerkungen über Kants Philosophische Religions Lehre*, Kilon. 1795. pag. 119. sqq.; G. J. PLANCK *Einleitung in die Theol. Wissenschaften*, Th. 2. pag. 142. sqq.; *Observationes ad moralem sive practicam librorum sacrarum interpretationem pertinentes*, quas scripsit Φιλαλνθης Εγδαίρων, Lips. 1796; SCHMIDT *Ueber Christliche Religion*, Jenæ 1797; VENTURINI *Geist der Christlichen Philosophie in Beziehung auf Moral u. Religion*, Altona 1797, Th. 2; PAULUS in (N. Theol. Journal 1796 pagg. 714, 749 & 775 - -) Ut vero intelligatur, nec defuisse, qui in meros ingenii lusus totam meditationem Kantianam vertere conati sint, legatur v. c. C. W.

tractandi, novum futurum esse doctrinae dogmaticae adminiculum et munimentum putarunt (c), antequam ipsi principia, quibus is potissimum innitatur, perspicerent. Aliis idem valde displicuit, licentiam scilicet perniciosissimam, ratiocinia humana Revelationi Divinae præferendi spernentibus et damnantibus. Alii summum illud obsequium Rationi (cui in omnia et quæ in sensus cadunt, et quæ extra omnem experientiam posita sunt, plenum competere jus et imperium existimant) datum quam maxime laudarunt.

Quoniam vero de hac una eademque re, adeo diversa lata sunt judicia, id vix, nimirum ut solet, nisi male intellecta ea fuisset, evenisse, facilis est conjectura. Opus itaque non solum, sed etiam necesse esse putamus, ut priusquam ipsam controversiam dirimendam aggrediamur, KANTH doctrinam, paucis quidem, sed iisdem fere, quibus ipse usus est vir acutissimus, in medium proferamus, verbis.

Primo igitur discribit varia esse *fidei Religiosæ* (*des Religions Glaubens*) genera, nec tamen nisi unam *veram Religionem* cogitari posse (d); ex qua oriundam fidem (*puram* rejnne Religions Glaube) appellat), solam, utpote quæ sit rationalis, et hinc ad persuasionem idonea (e), ecclesiam universalem constituere posse: cum e contrario *fides* quævis *historica*, solis testimoniis factorum superstructa, latius quam ipsa historia locorum et temporum, ac reliquarum rerum, quæ ut fidem traditis de his iisdem factis narrationibus habeamus, faciunt, pateat. Imbecillitatem vero naturæ humanæ singularem in cau-

B

la

FLÜGGE in libro: *Darstellung des bish. Einflusses der Kantischen Philosophie auf alle Zweige der Wissenschaftlichen und praktischen Theologie*, Hannov. 1796, pag. 49. sqq. - c) FLÜGGE l. c. pag. 128.

(d) Vid. *Die Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft*. Zweyte Aufl. Königsb. 1794 pag. 153.

(e) l. c. pag. 145. sqq.

ta esse, cur a Religione pura, tantum sperare non possumus, quantum optandum sit, nimirum ut ecclesia ejus principiis fundetur. Aegre enim homines sibi persuadere, quod debita et perpetua legis moralis observantia sola sit, quam Deus ipsis injunxerit, et sine qua aliquid Deo gratum suscipere nequeant. Sensuales enim admodum quum sint, eos non posse Deum, nisi specie Domini cujusdam terrestis, honore et veneratione excipiendi, veluti indutum, cogitare; unde factum, ut Religione morali omisa, Deum externe colere coeperint mortales. Dein, quum omnis Religio hoc nitatur fundamento: Deum pro summo officiorum nostrorum censore habendum esse, in statuendis igitur principiis Religionis, ratione morum ad normam ejus formandorum, quaestionem maximi sane momenti oriri: quomodo Deus a nobis coli velit? Voluntatem vero Divinam e praecipis aut legis moralis puris aut in se positivis cognosci: illis significatam et expressam voluntatem Divinam a ratione pura vel sibimet ipsi relicta cerni, quia ipsa idea Divinitatis, persuasionem de consensu praecceptorum Ejus cum lege morali, nititur. Verum legis positivae notitiam non e ratione hauriendam esse, sed e Revelatione comparandam, quae sive scripta sit sive oralis, historicam tantum, non mere rationalem parit fidem. Quae praeccepta Divina positiva, haud per se, sed quia pro Divinitus revelatis habenda sunt, obligantia, licet observanda assumantur, legem tamen moralem, cujus praeccepta nobis sunt innata, fundamentum omnis verae Religionis esse, cui praeccepta positiva, tantummodo adminiculi loco inservientia, ad eam promulgandam et provehendam conducunt. Disquirenti igitur, quomodo Deus a quocunque homine ut homine spectato colendus sit, nullum restare dubium, quin praeccepta legis moralis pro voluntate Dei sint habenda; nam positiva illa, e Revelatione duccenda non nisi accidentalia s. contingentia esse, et ejusmodi quae ad notitiam uniuscujusque nec venerint, nec venire possint. In quaestione vero quomodo Deus ab ecclesia coli velit, solvenda, Revelatio consulatur necesse esse, sed Rationem
nihil

nihil valere (f). Divina hinc auctoritate opus esse ad constituendam Ecclesiam, cujus tamen formam externam Divinae esse originis statuere temerariam esset, cum e contrario pro vero sumi possit, Deum velle, ut eam sibi ipsi fingant homines. Statuta igitur, a quibus Ecclesia, qua externam formam suam, tota pendet, pro Divinis, iisque mere positivis, haberi non posse; sed audaciae tamen esse, prorsus negare quod regulae, quibus Ecclesia contineatur, Divinae etiam originis quodammodo sint, ubi eas inter et Religionem moralem, magna quaedam observetur similitudo. Quum vero homines valde sint ad cultum religiosum et fidem quandam positivam amplectendam propensi, hanc e revelatione quidam, quam principis rationis anteponeere nunquam dubitabunt, esse ducendam. Quae cum ita sint, optandum esse, ut monumenta, quibus revelatio contineatur, etiam Religioni Morali satisficiant. Quo vero facilius illa cum principis doctrinae moralis concilientur, opus esse interpretatione eorum hunc in usum instituta: i. e. ita explicentur necesse esse, ut cum regulis generalibus practicis rationis purae egregie conspirent. Nam fidei revelatae theoreticam partem nulli nobis esse usui, nisi ad officiorum rationem Divina auctoritate definiendam spectent. Hanc interpretationem, licet interdum verbis revelatis vim inferre videatur, quin nonnunquam revera inferat, tamen si fieri possit, sensui litterali esse preferendam, ubi huic vel nihil quod ad morum emendationem respiciat, vel id quod eidem omnino repugnet, insit. Hoc quoque modo omnes e codicibus omnium gentium sacris erutas semper fuisse fidei formulas, eodemque omnino vetu-

B 2

stis.

(f) Die Frage: wie Gott in einer Kirche (als einer Gemeinde Gottes) verehrt seyn wolle, scheint nicht durch bloße Vernunft beantwortlich zu seyn, sondern einer statutarischen, uns nur durch Offenbarung kund- werdenden Gesetzgebung, mithin eines historischen Glaubens, welchen man im Gegensatz mit dem reinen Religionsglauben den Kirchenglauben nennen kan, zu bedurfen; l. c. pag. 149.

Aislmas de Diis fabulas explicuisse Philosophos Græcos et Romanos, qui turpem Polytheismum ita proposuerunt, ut vel idem imaginem aliquam veræ de Deo doctrinæ referret; somniisque poetarum artificiosis sensum quendam absconditum substituerunt, unde disciplinæ moralis quoddam, nec sua laude destituendum, systema deducerent. Mohammedanos et Indianos etiam aliter libros suos sacros interpretatos non esse. Nec jure ejusmodi interpretationem fraudis accusari posse, quia ejus vi aperte non statuitur, sensum illum, rationis puræ dictatis superstructum, libris sacris revera inesse, sed tantummodo urgetur eos etiam ita intelligi posse, ac si is vere iis inesset. Eo enim consilio et hominibus traditos esse et ab eis legi codices sacros, ut morum emendationi iidem inserviant; quod igitur in illis passim obveniat mere historicum, id ita quidem posse ac debere tractari, ut idem promoveatur consilium. Quo rite observato, Scripturam Sacram utilem esse *ad docendum, puniendum et emendandum*; et cum finis Religionis ultimus sit moralis hominum emendatio, interpretationem Scripturæ ita etiam institui debere, ut laudatus hic finis obtineatur. Verum Interpreti Sacro etiam litterarum peritiam necessariam esse. Auctoritatem enim Scripturæ efficacissimam esse ad animos hominum de credendis secum invicem conjungendis, hinc in institutione populari haud omittendam. Doctrinam, e sola Ratione petitam, vulgo agendorum normam esse non posse idoneam: quare opus esse Divina Revelatione, ejus auctoritas ex probata ejus Divina origine pendet. Vires vero humanæ quum ad mysteria perspicienda haud sufficiant, testimoniis humanis, iisque quidem cante vetustatis, acquiescendum esse. Cognitione igitur litterarum opus esse ad auctoritatem ejusmodi fidei, testimoniis hisce superstructæ, augendam et confirmandam, eo usque incorruptam mansuram, donec demonstrari queat, inesse aliquid huic eidem doctrinæ, quod notionem de Divina sua origine removeat et tollat. Quum vero Scripturam intellexisse non sufficiat Interpreti Sa-

ero, sed etiam ejus argumentum in medium protulisse; vel eo ex capite ei necessariam esse litterarum cognitionem, ut hujus ope etiam plebi incultæ se veram Scripturæ sensum propoluisse persuadere possit.

Hæc fere sunt, quæ asserit celebris Philosophiæ criticæ conditor. De quibus in sequentibus sententiam nostram ulterius exponemus.

§. 3.

Una tantum, ex mente Cel. KANT, cogitanda est Religio universalis, nempe quam sibi ipsa fingit Ratio pura; quæ igitur ab omnibus cognosci potest, et hinc sola est ad generalem quandam persuasionem gignendam efficax; dum e contrario Religionem quamvis revelatam, h. e. auctoritate aliena tradendam et propagandam, latius non valere idem urget, ac quousque testimoniorum, quibus superstructa sit, notitia et vis pateat,

Hoc quidem Ei concedemus, si modo pro vero sumi possit, unumquemque, cui usus Rationis competit, illa etiam gaudere philosophicæ contemplationis potestate, ut sibi soli relictus, rerum extra fines sensuum positarum ideas veras et certas sibi formare queat. Sed qui vel minimam sibi acquisiverit hominum et rerum cognitionem, hoc perfectionis gradu haud parum esse inferiores mortalium longe plurimos, observavit. Sunt quidem, qui solito quodam majore ingenii acumine a natura sibi concessa, studioque adhibito diligenti eo usque pervenerint, ut sibi supra res sensibiles animum et cogitationes elevandi vires non desint; verum maxima pars hominum ea laborat ignorantia, eaque præpedita est hebetie ac inertia, ut frustra sane speretur, eos, in rebus saltem Divinis, in quibus disquirendis vel summa vacillant ingenia (si vel unquam detur, harum notitiam sufficientem ope Rationis solius parari posse),

posse), dijudicandis aliquo cum fructu esse versaturos. Quæ cum ita sint, patet, ipsi hæc præcepta mere Rationalia egere peculiari, et ex industria facta expositione, ut ab hominibus singulis et cognoscantur et intelligantur. Hæc vero institutio sine nexu quodam inter homines intercedente cogitari nequit; necesse enim est, perveniant omnia dogmata, omniaque præcepta, verbis vel litteris tradita, usque ad aures omnium, ut inde generalis quædam eruditio efficiatur. Si itaque adeo universa unquam erit Religio rationalis, ac sperare videtur Cel. KANT, necesse est tradatur ea pari modo omnibus hominibus, diverso sub sol. habitantibus, qui hinc (quod tamen aliquando fore, frustra omnino statuitur) ad unum eundemque culturæ et cognitionis gradum evecti esse ut eam adprobare et amplecti possint, debere videntur. Pendet igitur et Religio illa mere rationalis e rebus ratione locorum et hominum diversis (a), quæ ex parte eam inter et historicam (quam appellat KANT) exigua omnino intercedit differentia; nec patet, cur eam solam fieri posse universalem urgeatur. — Quum præterea de rebus extra cognitionis nostræ limites positæ, nihil vel affirmare vel negare nobis fas sit, sed omnes de iis disquisitiones in medio sint relinquendæ, nescio an in rebus Divinis, captum nostrum sane superantibus, aliquid certi judicandum esse statuere possimus, saltem si constantes nobismet ipsis esse velimus.

Neminem porro fugere putamus, Cel. KANT in locis ex-citatis mentionem solummodo fecisse Religionum mere Rationalis et mere historicæ, eam plane omittemem quæ has inter medium tenet locum, nempe quæ una cum præceptis Rationis, testimonia etiam historica in rebus, quæ a solis Rationis principiis peti nequeunt, consulit. Quæ quidem in Religionem Christianam quadrant. Cujus scilicet dogmata permulta, solius Ratio-

(a) Cfr. ECKERMANN l. c. Part. IV. pag. 173.

Rationis ope ac sine revelatione cognosci non possunt, sed quæ adeo conveniunt etiam cum principiis Rationis, ut vel ex iis gravissima illis affluant perſuasionis argumenta. Mere Rationalis itaque licet non sit, Rationi tamen eadem non repugnat. Quod si quis Christianam religionem universalem esse posse, eam ob causam negaverit, quod neque notitia ejus, imprimis partis ipsius historicæ, ad omnes diversarum telluris partium incolas adhuc pervenerit; hanc eandem etiam esse sortem Religionis mere Rationalis supra jam ostendimus. Factorum præterea ad illam pertinentium fides nunquam peribit, quamdiu narratio de iis incorrupta, et quæ inde secuta sint salutaria et bona, in grata permaneant memoria, qualia sunt quæcunque vitam Salvatoris Sanctissimi concernunt. Cujus beneficia infinita quamdiu animo venerabundo agnoverimus, tamdiu nec Ipsum aliquando fuisse negabimus; et quamdiu Doctrina ab Eo proposita, integra ac qualis ex ore Ipsius prodiit, tradatur, tamdiu nec unquam eam ut Divinam colere desinemus. Historia insuper testatur, vim Religionis Christianæ in hominibus commovendis et perſuadendis semper maximam fuisse; unde non omnino a vero abſimile videri poterit, olim aliquando esse ejus ope futurum, ut omnes homines in unum, ad Deum rite colendum, officiaque sua exequenda, i. e. ad formandam Ecclesiam, jungantur.

Quæ inde, quod totam vim Religionis in eo sitam existimet, ut Deum pro summo officiorum moderatore habeamus et veneremur (b), ducit Cel. KANT consecratoria, a nostro qualicumque judicio haud parum distant. Sic v. gr. voluntatem Divinam, leges, aut mere positivas (*blos statutarische*) aut mere morales, observandas nobis proponere dicit; e quibus hæ facile ratione sola duce cerni possint, illæ vero solius revelationis ope innotescant. Verum præcepta officiorum me-

re

(b) pag. 147.

re positiva, i. e. alia omni obligandi vi præter quam ex ipsa auctoritate Divina ducunt, destituta cogitari nequeunt. Quum enim, ex asseritis KANTII, finis legis moralis summum sit bonum morale, quod ab hominibus attingi non possit, nisi sub auspiciis Entis cujusdam (i. e. Dei), cui et attributa moralia perfectissima, et vires ad hunc finem promovendum sufficientes competunt: hoc ipsum Ens summi boni moralis principium, regulas quasdam mere positivas præscribere posse, et Ratio et ipsa idea Divinitatis statuere vetat. Quæ igitur sibi ipsi repugnans sententia, ne sua esse putetur, monet Cel. vir, unius tantummodo Religionis, mere scil. moralis, veritatem esse assumendam, nimirum eundem in modum ac nos, notioni s. ideæ attributorum Divinitatis convenienter, unum tantum Deum esse affirmemus necesse est. Ipse tamen sibi adversatur, legum etiam positivarum mentionem faciens, quarum cognoscendarum, nisi illustrante Revelatione potens Ratio non est, monensque Religionem Revelationi superstructam nobis esse agnoscendam, quod tamen non faciendum statuit ob aliquod pretium a Ratione revelatæ Religioni tribuendum, sed ideo tantum quod ea pro voluntate Divina assumi possit; unde et colligit hanc, historicam scil., religionem cedere debere ei, quam principiis legis moralis niti Ratio ipsa probat. Quæ omnia, si ad Christianismum referantur, maximo sane eidem essent damno. Nam occurrunt, quod nemo facile negabit, in Scriptura Sacra præcepta, quæ primo quidem aspectu spesiem mere positivorum præbent, ideoque nullam, qua postulata rationalia, vim habent, sed de quibus, diligentius consideratis, iudicium longe aliud ferendum videtur. Lex ex. gr. Mosaica, urget sacrificia, purificationes, et quæ sunt reliqua, ad morum emendationem (si placeat) nullatenus spectantia, nec sine Divina iis adjecta auctoritate in usum recepta; quæ vero, licet ex mero arbitrio Legislatoris profecta eadem quis existimet, rationi tamen, quæ tum, cum promulgarentur, pura fuit, quam maxime satisfecisse, eamque ob rem ipsis obsequium homines non omnino

invitos,

invitos, dedisse, facili negotio intelligitur. Quamdiu enim ratione, sua scil., faciem præferente crederent homines, se nullo alio modo Deum jussa veneratione prosequi posse, nisi Ei sacra faciendo et quasi tribuendo principem partem bonorum, quæ Ejus singulari favori accepta deberent; tandem etiam Divinorum de sacrificiis præceptorum moralitatem ipsis Rationis principiis niti, putarunt; unde his eadem mere politica non potuerunt videri. Rebus vero ita tandem mutatis, ut ingenium humanum, rejectis his ad rudiorum mortalium modum et simplicitatem primævam aptius, quam ad ea quæ transcendentalis Philosophia præcipit, compositis, sese ad cogitata longe sublimiora et magis intellectualia concipienda conformare posset, pro summa Sua sapientia Deo placuit (alia hujus infiniti beneficii magna consilia ut sileam) mittere Filium, hæc eadem saniora ulterius illustraturum, et suo exemplo ac Divina sua auctoritate confirmaturum: rituum videl. antiquarum et cærimoniarum multitudinem ac sarraginem remoturum, et qua ratione Deus pia mente vitæque honesta colendus sit docturum. Unde apparet Deum non mera voluntatis suæ decreta, sed quæ salutis hominum promovendæ apprime convenient, et hinc minime Rationi repugnent, per revelationem hominibus tradidisse.

Totam denique honesti et turpis, sive boni et pravi, judicandi potestatem Cel. KANT Rationi concedit. Quantum vero hac in re Rationi, sibi relicte, fidendum sit, ex illis, quæ, ubi de imbecillitate virium Rationis humanæ disputavimus, dicta sunt, colligi potest. Ad hæc accedit illa naturæ humanæ ad prava quævis patranda propensio, quam nemini inesse vel Ipse negat (c), et quæ facit, ut Ratio, suis tantummodo viribus innixa, impetui naturæ ad malum ferenti

C reli-

(c) *Der Mensch ist von Natur böse, (Vitiis nemo sine nascitur. Hor.)* pag 26. lib. cit.

resistere vix possit. Quæ cum ita sint, inter summa Dei beneficia referendum sane est, quod lux Revelationis nobis affulserit, spissas ingenii humani tenebras dispergens, viam salutis aperiens et explanans, studioque hominum eidem insistendi opitulans. Quamobrem, quum jam ex singulari Dei gratia et benignitate Divinitus ea nobis sit data, hinc eidem, in libris sacris puræ et incorruptæ servatæ, obtemperare, rem esse summæ et in nos omnes redundantis felicitatis, quisque salutis suæ consulens judicet. Hanc vero non esse sententiam Cel. KANT, e mox afferendis patebit.

§. 4.

Quum, inquit is, aliter fieri nequeat, quam ut Revelatio quædam positiva Religioni Rationali, vehiculi instar ad eandem promovendam, addatur, ut illa Rationis postulatis satisfaciat, tali ejusdem interpretatione opus est, qualis eam transcendentalibus Rationis puræ regulis ac postulatis accommodabit. Hæc vero interpretationis definitio plane nova est, et supra modum mira; eam enim verborum scriptoris cujusdam expositionem, ut inde quem sensum his adnectere et per ea exprimere ipse is voluerit, pateat, interpretationis nomine insignire, hucusque in usum fuit receptum (a). Qui itaque alium, ac qui auctoris verbis insit, sensum, illis tribuere conatur, jura interpretis infinite et injuste extendit. Quæ quum sibi opponi posse facile videret, alibi (b) ipse KANT declaravit, suam litteras sacras tractandi methodum, nullam revera esse earum *interpretationem*, sed tantummodo *explicationem*, quam tamen ubique, vel invitis Scriptoris verbis adhi-

(a) Cfr. D. J. G. ROSENMULLERI commentationes supra laudatæ, P. VII, pag. X; JO. AUG. ERNESTI *Institutio Interpretis* N. T. prol. pag. 4. cet;

(b) Vid. EJUSD. l. c. pag. 47.

adhibendam, et litterali seu grammaticæ interpretationi anteponendam esse, urget. Hac vero de re si sententiam suam uberius explicuisset, multas sane lites, ab ambiguo vocabuli *interpretationis* usu ortas, avertere forsan potuisset (c).

Nimirum duas profert rationes, ob quas laudata sua interpretatio sit admittenda: quarum quidem prima est quod Theologiæ Biblicæ theoretica pars alioquin nulli nobis sit usui, quippe quæ parum omnino emendationem morum spectet (d). Etenim Scripturam Sacram, in duas veluti partes disseci posse observat, e quibus una, ipsa dogmata fidei ex divina Revelatione tradit, altera eadem ad communem eruditionem applicat. Illam quidem in moribus hominum regendis proxime versari, quamquam haud injuria disputat, eandem tamen moralitatis prorsus incipem esse, vel omnino ei repugnare, nemo ei largiatur, nisi qui revelationem Divinam aut aliquid, quod moribus honestis oblit, continere, aut quoad aliquam suam partem gratis esse datam, statuere velit. Verum quidem est, locis quibusdam Scripturæ Sacræ historicis parum moralitatis inesle; inapte tamen hinc concludatur, dogmata ipsa Religionis Christianæ, quæ his continentur, ea plane carere, et ineptius adhuc, eadem in usum moralem per se non tendentia, mystica quadam et abstrusa ad mores facta accommodatione opus habere. Quod si libero cujusvis arbitrio relinquatur, primo quid honestum existimet, definire, et dein sensum quem velit, conformem scilicet cum sua de moralitate notione, litteris sacris tribuere, fundamenta Religionis nostræ valde omnino vacillabunt. Nam ut suam cujusvis hominis *ratio* habet indolem, ita etiam, data sibi hujus rei potestate, suo quisque et diverso modo Scripturam interpretabitur, et

C 2

ad

(c) Cfr. libellus quem scripsit Φιλαλήτης Εγιδάριον pag. 63.

(d) Ad quam scilicet omnis vera Religio tendere debet, vid. l. c. pag. 148.

ad suam sententiam confirmandam accommodabit. Hac itaque methode in usum recepta, unicuique licentia tradetur effrenatissima, Revelationis Divinæ auctoritate, pro lubitu scil. et vanis cujusque ingenii lusibus ficta, turpiter abutendi. Quo facto, est jure timendum, ne Religio Revelata plane in nihilum abeat et destruatur: nam quasfatis, quibus innititur, fundamentis, periculum est, ne totum ædificium evertatur.

Quo spectans cum novæ hujus doctrinæ auctor haberi minime velit, optandum sane fuisset, ut regulas quasdam constantes et generales præscripseret, ad quas hoc suum interpretationis genus sit instituendum. Hæc vero omnino desiderantur. Dicit quidem (e) sensum moralem, quem litteris sacris tribuendum vult, in se, et sine omnibus argumentis historicis verum esse debere, nec non unicum, cujus ope Scripturæ loca in usum nostrum vertere possimus. Et alibi (f) interpretationem moralem esse sufficientem et genuinam, si tantummodo fieri possit, ut eandem admittat, licet inuita, Scriptura. Hæc vero ad omnem rem explicandam minime valent. Relinquant enim in medio, ubi locorum illud morale, arte ac vi enodandum, quæri debeat; et libero cujusvis arbitrio tradunt, quam sententiam pro unica illa, in se vera et genuina, habere velit. Nam quod Cel. vir sensum hunc puriorem obtinere, ubicunque verba Scriptoris eum sibi injungendum admittant, id simili modo plane ubivis locum habet, modo liceat interpreti vim textui a se explicando inferre, eumque misere ita torquere, ut inde quæ voluerit, elicere queat.

Altera pro commendando suo interpretationis genere a KANTIO in medium prolata ratio, omnis nempe ævi gentes suos eadem methode explicuisse libros sacros, nihil probat, præterquam quod et alii ante deliraverint; unde tamen nobis etiam delirandum esse, minime sequitur.

Nimis

(e) Vid. L. I. pag. 47^{not.}

(f) Vid. L. I. pag. 158.

Nimis quoque ingeniose idem præ se fert, se statuere nolle, moralem sensum revera scriptis sacris inesse, sed præserto tantummodo sumere, ea etiam ita intellegi posse, ac si hic illis (præter vim litteralem) inesset. Quod vero equidem maximam interpretis redolet fraudem, eam videl. se interpretationis rite institutæ ope eruisse Scriptoris mentem, quam invitis ejus verbis ipse ille effinxerit, dicere (g).

Qui sibi doctrinæ hujus defendendæ partes sumsit, Censor libri ROSENMÜLLERIANI, supra citati, *Einige Bemerkungen* cet. inscripti, his fere verbis utitur (h): Primo scil. methodum litteras sacras ad verbum exponendi rejicit, utpote quæ ingeniis parum exultis veritates proponit, quibus ea facillime abuti possint. Dein hæc addit: "Nemini igitur veritates quædam tradantur, quæ captum ejus forte superent; sed paulatim, ac veluti per gradus, veri cognitione imbuantur homines, quò factò et utilitatem et divinam originem hujus acceptæ institutionis facile agnoscent. Qui itaque sese veritatibus sacris proponendis dicavit (proprie non interpre, sed potius commentator philosophicus dicendus); ejus sane est, si et sibi et ævo suo consulere velit, eas ita in medium proferre, ut nec Revelationis Divinæ, nec Rationis principiis repugnent. Hoc quidem ita gerere potest, ut 1:o demonstret, qua via Auctor Sacer ad ideas quas proponere voluit, saltem voluisse videtur, pervenerit; eoque factò 2:o ideas, Scriptoris ætati proprias, a communibus ethicis, quæ ejus sensum constituere sunt censendæ, secernat. Hæc eadem est via, cui etiam plerique eruditorum recentiorum insisterunt, quamque ipse Salvator Sanctissimus monstravit, nimirum externam literæ faciem nullius esse usus, sed Spiritum solum, i. e. veritatem

(g) Cfr. ROSENMÜLLER *Einige Bem.* pag. 130.

(h) in Diario: *Neues Theol. Journal*, Jahrg. 1794. Eidem annuit FORSTITZ *Relig. Philosophie* pag. 407.

tem nudam, enuntiatione sensuali exutam, animum meliorem reddere, docens. Publice vero nihil aliud tradi debet, nisi quod communem eruditionem et morum emendationem gignere possit. Male itaque KANTIIUM interpretantur, qui eum ut sensus quidam moralis, quem Scriptores ipsi ignorarunt, libris sacris inculcetur, iussisse autumant. Ineptius adhuc methodus ejus ad illud vetustum mystico allegoricum refertur, quamquam fatendum quidem est, omnibus locis Scripturæ Sacræ morale quid non inesse, neque negandum interpretem ab officio suo discedere, ubi hic illic sensum alium promovere studet, ac quem verba et contextus proprie indicant. Plurimis vero in Scripturæ locis sensus moralis facile cernitur, modo (quod nulla revelatio, vera saltem minime, vetat), habito respectu ad homines et aetatem Scriptoris, nec non ope ingenii et judicii acuminis ac sagacitatis, eliciatur, et a forma sua admodum artificiosa sejungatur."

His quidem monitis omnia, quæ in interpretatione KANTII reprehendenda sunt visa, eam nempe vagam et fictis allegoriis superstructam esse, refutare, et principiis eandem niti veris ac certis, probare studet. Existit vero quæstio, an Kantiana illa methodus eatenus quidem utilis sit, quatenus metam quo tendat, attingere possit? Scriptura Sacra, utpote quæ fundamenta Religionis revelatæ complectatur, vel rationi conveniat (saltem quatenus, quæ ibi legantur, intelligi quodammodo possint, et cum fine religionis nexum aliquem, sive propiorem, sive remotiorem, habeant) necesse est, vel eidem plane repugnet. Si prius, nulla eget singulari interpretatione morali, nec est quicquam, quod impediat, quominus sensu literali, rite excitato, contenti simus. Si vero posterius (quod tamen nullibi locum habere satis docuerunt Theologi), sola quidem littera nullum unquam exhibebit sanum sensum, nec nisi vim eidem inferre aut textum mutare velis, eam in usum moralem vertere possis. In his igitur, locis (si quidem ejus-
modi

modi obtinere sint censenda) sensum moralem quærere, opera esset non minus vana atque ea, quam aliquis forte collocabit in eodem singulis v. c. veterum poëtarum mythicis narrationibus tribuendo (i). Hoc eo magis valet, quo certius omnia quæcunque in Scriptura Sacra legantur, ad religionis systema proprie non pertinent, sed ipso Salvatore Sanctissimo iubente, ut Scripturam diligenter perscrutemur, quo clarius veritas inde eluceat, quæcunque in divinis libris obveniant, antiquitatis et loquendi et cogitandi rationi propria, et ab hac nostra plane aliena, a prudente et sano interprete ita quidem explicanda sunt, ut non ad nostra sensa, artificiose et ingeniose, magis quam vere, exigantur.

In illis tantummodo Scripturæ Sacræ locis, quæ mysteria continent, interpretationem moralem admittendam esse præcipiunt nonnulli Theoriæ Kantianæ defensores (k); in quibus igitur explicandis qui ea uti velit, primo quomodo dogmata illa cum Rationis practicæ principiis conciliari possint, dijudicet quo facto sensum hinc jam oriundum mere practicum textui ita tribuat, ut mysteriosum omne rejiciatur. Nec urgent hi finem laudatæ interpretationis esse, ut idæ nostræ theoreticæ quodammodo ejus ope augeantur & amplificentur; sed solum ut ea doctrinæ sacræ practicæ proponendæ, adminiculi loco, inserviat, cet.

Quum vero oppido liqueat, KANTUM nullibi præcipere, ut, literæ sensum in practicum usum vertamus; sed e contrario a littera discedere jubet, nisi ea moralem admittat explicationem: i. e. ad principia antea stabilita, sensum Scripturæ, spretis ipsis ejus verbis, referre; facile intelligitur, eos, quo-

(i) KRUGS *Briefe über die Perfektibilität der geoff. Religion*, Jenæ. Leipzig 1795 pag. 254 sqq.

(k) Vid. *Annalen d. Philosophie*, 1795, pag. 3316.

quorum sententiam mox attulimus, a doctrina proprie Kantiana, in ea defendenda haud parum discessisse,

His subjungendum nobis videtur, quod antehac monitum circa methodum Kantianam deprehendimus (l) nimirum eam si in communem recipiatur usum, forte impedituram esse, quominus progressus, in religionis veræ ac præjudiciis exuta cognitione, optandos, faciat hominum genus. Qui scil. vix sperandi sunt, nisi prudenter et sensim, ac veluti per gradus, multitudo ad falligium scientiæ rerum, sensuum experientia non comprehensarum, altius altiusque ducatur, non per saltus quasi projiciatur, quo videl. facto ad imum, unde mox eriperetur, suapte inertiae et tarditatis vi denuo forte feratur, non nisi sero inde resurrectura. — Quicquid sit, negari saltem nequit, hominum multitudinem quamdiu veritates sacrae sub specie mythorum tradantur, externæ tantum faciei, sive earum involucris, (i. e. mythis hisce s. fabulis) esse adhæsuram, & usum horum moralem, quem vel percipere nequeat, vel plane perverse interpretetur, pro nihilo habituram m).

Verum jubentibus variis rationibus, finem jam opellæ imponimus, exempla nonnulla Kantianæ locorum sacrorum interpretationis proponenda, & aliquanto diligentius examinanda, in futurum, si fata voluerint, tempus differentes.

(l) Vid. HENCKII *Magazin* pag. 626.

(m) Cfr. *Bemerkungen über KANTS Philosophische Religions Lehre*, Kiel 1795, pag. 143.